

ГЕОГРАФІЯ: НАУКА І ОСВІТА

Максютов А. О., канд. пед. н.

Підгородецька О. В., студентка 4 курсу

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

e-mail: andrei-maksytov@mail.ru

ГЕОГРАФІЯ КУЛЬТУРИ: ДЕФЕНІЦІЇ ТА ЗМІСТ

У географії вічно нев'януча романтика мандрів дивним чином гармонійно поєднується з особливим, глибоко науковим баченням світу. Навряд чи знайдеться інша наука, яку в рівній мірі цікавили б вода, суша, рельєф Землі, атмосферні процеси, жива природа і територіальна організація життя і діяльності людей. Географічна культура дозволяє розглядати географічне середовище через призму культури, визначаючи міру людяності по відношенню до природи, до соціуму, глибину духовності і рівень гуманістичних якостей особистості. Є чимало енциклопедичних визначень поняття «культури», одне з яких трактує культуру як: «сукупність матеріального і духовного надбання людства, нагромадженого, закріпленого і збагаченого упродовж історії, яке передається від покоління до покоління» [5. с. 734]. Категорія «культура» (від лат. cultura – означає виховання, розвиток та догляд) виступає, мабуть, однією із найбільш узагальнених як за обсягом, структурою, так і за змістом.

Зважаючи на це, можна виділити три основні складові частини цієї дефініції: культура виступає сукупністю матеріального і духовного надбання людства; вона не є «одноразовим» надбанням, а є нагромадженим, узагальненим, закріпленим і збагаченим упродовж всієї історії свого розвитку; найважливіше, культура – це надбання, яке передається від покоління до покоління.

Це свідчить про неперервність та постійне збагачення її основи, самотність, неповторність та водночас ідентичність, яка несе у собі глибокий зміст про побут, звичаї, діяльність окремо взятих народностей та суспільства в цілому. Культурологія, у сучасному розумінні, досі не виробила єдиного трактування категорії «культура». На початок ХХІ ст. було близько 500 чітко наукових трактувань поняття «культури». Найбільш поширеним і вживаним серед дефініцій «культури», крім наведеної вище, є також такі: це штучна «друга» природа; сукупність людської діяльності; сукупність способів діяльності; творча діяльність; продукти творчої діяльності; суспільство в цілому; духовний стан суспільства.

Питання про місце географії культури у структурі інших наук, тісно взаємопов'язане із трактуванням визначення структури суспільної географії та науки в цілому. Особливо важливе місце географії культури у суспільній географії. Класик української географії акад. С. Рудницький поділяв антропогеографію (у сучасному розумінні це частково збігається із суспільною географією) на географію людини, економічну географію, географію культури та політичну географію [3. С. 33–34].

Чимало сучасних провідних українських вчених у сфері економічної та соціальної географії, дотримуються найрізноманітніших, хоча і схожих, підходів до визначення структури та змісту суспільної географії. М. Пістун виділяє у суспільній географії шість аналітичних дисциплін: економічна географія; соціальна географія; політична географія; географія культури; географія управління; географія інфраструктури. Перші три з них є головними [1. С. 230–231]. Згідно з цим підходом, географія культури виступає як самостійна наукова дисципліна, хоч і не головна у суспільній географії. А у структурі суспільної географії, за О. Шаблієм, у блоці головних дисциплін виділено такі: географія населення (демогеографія); соціальна географія; економічна географія; політична географія. Географія культури

разом із географією способу життя, рекреаційною географією та іншими зачислена до складу соціальної географії [6. с. 744].

Географія культури виступає окремою дисципліною поряд з економічною географією, соціальною географією, політичною географією, галузевою суспільно-географічною. З усіх чотирьох наведених вище наук, про географію культури є найменше інформації.

Географія культури як наука, почала формуватись на перетині суспільної географії та культурології, подібно як економічна географія тісно взаємопов'язана з економічною наукою, так соціальна географія – з соціологією та демографією, політична географія – з політологією.

На даний час у сфері української географії є декілька поглядів на розуміння сутності дефініції географії культури. Найчастіше побутує погляд, що географія культури належить до блоку суспільно-географічних дисциплін у складі соціальної географії. Деякі дослідники вважають, що культурна складова притаманна окремо соціальній, економічній та політичній географії, як провідним «гілкам» суспільно-географічної науки. Виходячи із цього, географія культури, належить однаково до політичної, соціальної та економічної географії культури. На думку М. Пістун географія культури є окремою складовою системи суспільно-географічних наук.

Предмет вивчення культурно-географічних досліджень трактується різними підходами. Зокрема, Л. Шевчук зазначає, що «предмет географії культури – територіальна організація сфери культури світу та її вплив на територіальну організацію суспільства загалом в умовах інтегрованого суспільного простору й інтегрального суспільного часу, що накладаються на конкретні геопросторово-часові координати» [7. с. 349]. І. Ровенчак відстоює «етнографічне» розуміння культури: «географія культури вивчає просторові закономірності розвитку і розміщення етнографічних,

релігійно-конфесійних та історико-географічних особливостей окремих регіонів Землі» [2. с. 167]. М. Пістун вважає культуру інтегруючою ланкою інтелектуальних форм сучасного суспільного життя: «географія культури – перспективний і складний аспект соціальної географії. Складовими географії культури є географія науки, освіти, видовищ тощо». На думку вченого, об'єктом вивчення географії культури є територіальні комплекси культури. Предметом вивчення є територіальна організація культури і її окремих компонентів – матеріальних і духовних. Головним завданням цієї науки він вважає виявлення особливостей територіальної організації культури, розвитку і взаємодії культурних об'єктів із іншими елементами територіальної організації суспільства, розробка наукових засобів управління просторовими культурними процесами» [1. с. 231]. Аналізуючи зазначені твердження, можна зробити висновок, що чимало сучасних фахівців, які займаються вивченням суспільної, географії неоднозначно трактують зміст самих категорій «культура», «сфера культури» та похідної від них термінології.

Отже, доцільно буде наголосити на взаємозв'язку між географією культури й такими соціогеографічними дисциплінами, як медична географія, географія рекреації і туризму тощо. Серед усієї різноманітності дисциплін, дотичних до географії культури, слід виділити екологію, етнографію, релігієзнавство, соціальну психологію, історію, мовознавство й мистецтвознавство, теологію й політологію.

Список використаних джерел

1. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії: Навч. посібник. – К. : Вища школа, 1996. – 231 с.
2. Ровенчак І. І. Географія культури (проблеми сутності і структурування) // Фундаментальні географічні дослідження (стан, проблеми, напрямки): Тези доповідей. – К., 1994. – С. 166 – 168.
3. Рудницький С. Нинішня географія. – Львів, 1905. – 34 с.

4. Рудницький С. Основи землезнання України. Антропогеографія України. – Ужгород, 1926. – 204 с.
5. Універсальний словник-енциклопедія. – К.: Ірина, 1999. – VII + 1551 с.
6. Шаблій О. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: ЛНУ, 2001. – 744 с.
7. Шевчук Л. Т. Соціальна географія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2007. – 349 с.